

SCHRIJVEN ALS ONTDEKKINGSTOCHT

INTERVIEW MET FRANS KELLENDONK, SCHRIJVER VAN 'BOUWVAL'

Wouter Donath Tieges

Frans Kellendonk is doctorandus Engels en zetelt in het gebouw van de Vrije Universiteit in Amsterdam-Buitenveldert, zo'n symbolisch bolwerk van de wetenschap: van alle gemakken voorzien, op temperatuur gehouden door airconditioning, met grijs als dominerende (saai) kleur en een ietwat ongelukkige kleurstelling (oranje en paars) in de trappenhuizen. De bibliotheek Germaanse talen, waarin Kellendonk een riante kamer heeft, bevindt zich tien verdiepingen boven de aarde. De illusie van beide benen op de grond, maar feitelijk met het hoofd in de wolken?

Wat voer je hier uit?

Boeken verzamelen in de hoop dat iemand ze ooit zal lezen.

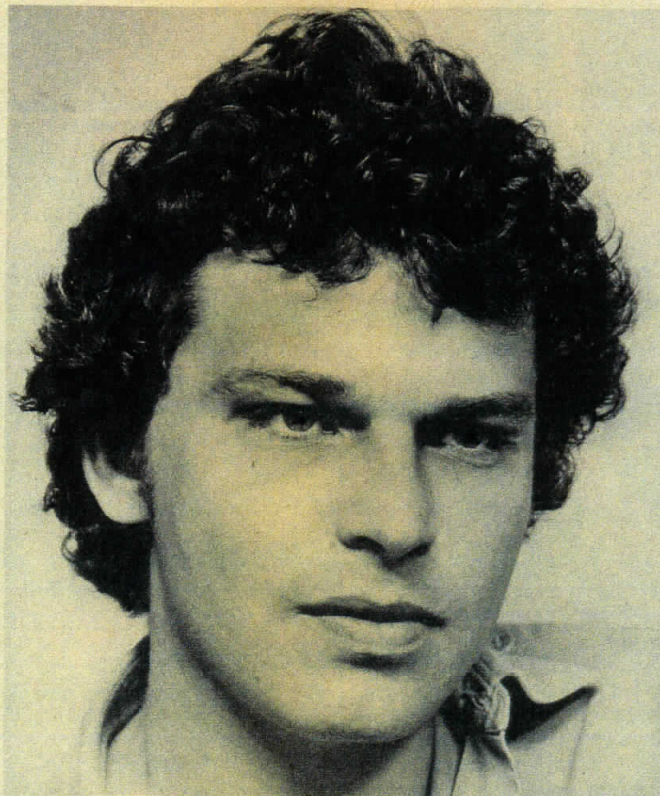
Je voelt je weggeloopt, opgeborgen tussen de boeken en hebt het gevoel dat je eigenlijk een beetje zinloos werk zit te doen?

Boeken verzamelen is natuurlijk iets wat aan de universiteiten veel gebeurt; het behoort tot die activiteiten waarvan niet duidelijk is of ze nu onmiddellijk relevant zijn. Je hoopt natuurlijk dat het wel degelijk zin heeft.

Van Stakenburg, de hoofdpersoon in het verhaal De waarheid en mevrouw Kazinczy, is een veelbelovend academicus die een briefwisseling tussen Vossius en de obscure Engelsman John Latham op het spoor is gekomen. Een artikel heeft hem een beurs opgeleverd om te werken aan de uitgave van de correspondentie, hij ziet zijn proefschrift al voor zich: 'een in grijs linnen gebonden boekdeel met deftig blauw opdruk'. Van Stakenburg tijgt naar Londen. Daar wacht hem de ontgoocheling. Je zou vermoeden dat er duidelijke parallellen zijn met jouw eigen situatie.

De relatie tussen autobiografie en schrijven is nogal complex. Het is wel zo dat ik schrijf over dingen die ik ken. Van Stakenburg is een soort piraat in het academische wereldje, ik niet. Maar de twijfels die hij voortdurend moet overschreeuwen zijn ook de mij-

Frans Kellendonk (27) debuteerde begin deze maand opvallend (zie VN van 14 mei j.l.) met de bundel 'Bouwval'. Drie verhalen (Bouwval, Achter het licht, en De waarheid en mevrouw Kazinczy) waarin Kellendonk zich ontpopt tot een soeverein verteller. Wouter D. Tieges, vroeg Kellendonk naar diens gedachten bij, achter en over zijn werk.

Frans Kellendonk

(Foto: Eddy de Jongh)

ne. Het dilemma waar Van Stakenburg in zit is dat hij enerzijds poogt een soort van wetenschappelijke waarheid te ontdekken, terwijl er anderzijds een soort maatschappelijk prestige mee gemoeid is en hij door de belangen die hij erin geïnvesteerd heeft, niet helemaal vrij is om het objectief te doen. Daarom gaat hij in de fout op het moment dat hij ontdekt dat de hele briefwisseling een mystificatie is: hij stelt zijn maatschappelijke succes dan boven de waarheid. Maar ja, ik heb niet persoonlijk in exact dezelfde situatie verkeerd. *Bouwval* lijkt een erg autobiografisch verhaal maar is het nauwelijks. Het speelt zich af in een omgeving die ik ken, maar de personen zijn allemaal fictief. Ik probeer nieuwe gehelen te scheppen, creatief met mijn autobiografie om te springen,

maar ik schrijf niet van me af; schrijven is voor mij geen therapie. Het maakt me juist erg onrustig. De voldoening van het succes, die geeft wel psychische rust.

Heel Van Stakenburg-achtig: 'Hij begreep dat voor het behoud van zijn integriteit succes een absolute voorwaarde was.'

'Integriteit' is hier erg ironisch gebruikt. Het betekent psychische gezondheid, een geïntegreerd geheel, maar ook eerlijkheid. Wanneer hij mislukt, wordt hij een schurk. Hij wordt gedreven door angst en dat is een rampzalige motivatie.

Van Stakenburg beoordeelt zijn hospita in Londen, mevrouw Kazinczy, dui-

delijk verkeerd. Door hem dat te laten doen maak je eigenlijk al voor de ineenstorting van de façade kenbaar dat de overspannen waarheidsdrang van Van Stakenburg eigenlijk onoprecht is.

Dat is het wat in het verhaal onderzocht wordt: of die waarheidsdrang iets puur wetenschappelijks is, iets dat hij emotioneel erg aanhangt, of dat Van Stakenburg gewoon een carrièrejager is.

Eenheid

Je zei dat schrijven geen therapie is voor jou. Wat is het wel? Je schrijft realistisch, gaat werken met fictieve figuren in een bepaalde constructie. Wat verwacht je daarvan?

Ik probeer een eenheid te scheppen, een soort zin te ontdekken in alles wat je om je heen ziet, orde op zaken te stellen, een waarheid te ontdekken die achter de feiten ligt; een soort wereldbeeld, een levensbeschouwing vinden, maar dan concreet, niet iets dat je kunt formuleren in één of twee zinnen, nee, maar door situaties te onderzoeken.

Je wilt dus voor jezelf iets ontdekken, een complexe waarheid. Dat is motivatie genoeg. Opvallend is dat je nooit eerder in tijdschriften hebt gepubliceerd. Hoe groot is je drang om anderen deelgenoot te maken van je ontdekkingen?

Ik heb soms het gevoel, dat heb je nu wel zo opgeschreven, maar het moet wel eens op zijn waarheid getest worden en dat kan gebeuren door het aan anderen te laten lezen. De dingen die ik al schrijvende heb ontdekt, vind ik dan ook de moeite waard om aan anderen mee te delen.

Als ik je vraag exact aan te geven waarom je je verhalen hebt geschreven, hoe je ertoe gekomen bent -

Bij *De waarheid en mevrouw Kazinczy* weet ik het niet. Misschien dat ik ooit een vrouw gekend heb die wat op mevrouw Kazinczy leek. Ik wilde een heel onsympathiek portret maken, een rot-hospita neerzetten. Maar uiteindelijk komt Van Stakenburg veel onsympathieker uit de verf. Dat is een verrassend resultaat, daar heb ik erg veel aan gehad. Het schrijven moet voor mij ook een soort ontdekking zijn. Als ik zeg, ik wil dit en dit verhaal schrijven, en ik heb het daarna alleen maar op

papier te zetten, dan denk ik niet dat ik ertoe zou komen het op te schrijven, omdat er voor mij dan geen spanning meer in zit. *Achter het licht* heb ik geschreven nadat ik 's nachts, in de stationsrestaurant van Keulen, een ruize heb gezien tussen een stel zwervers. Ik heb daar een verhaal omheen gefantaseerd. Waarom ik *Bouwval* heb geschreven is me veel duidelijker. Het is een analyse van dat gevoel helemaal opnieuw te moeten beginnen, je niet gesteund te weten door een levende traditie. Maar dat soort dingen ontdek ik altijd pas achteraf.

Slaat dat ook niet op jouw situatie als schrijver, dat je je niet gesteund voelt door een levende traditie, hier in Nederland?

Ik ervaar de literaire tradities zoals die op het ogenblik in Nederland bestaan als een belemmering. Er zijn conventies die meeschrrijven, waardoor je gestuurd wordt.

Wat mij opviel was het ontbreken van erotische, seksuele scènes in je verhalen.

Dat is zo'n traditie. Ik heb dat inderdaad opzettelijk niet gedaan, niet omdat ik er principieel iets op tegen heb, maar het wordt zo veel gedaan, en het is zo moeilijk om het echt goed te doen. Dat is dus zoiets waardoor je, zij het in negatieve zin, gestuurd wordt.

Wat zijn voor jou de grote 'belemmeringen' in de huidige Nederlandse literaire traditie?

De melancholie die in de Nederlandse letterkunde van het ogenblik zo overheerst, de sfeer van 'het leven is niets waard, laten we er ons maar bij neerleggen', tegen dat soort stemming kom ik in opstand. Mijn verhalen zijn ook niet erg optimistisch, maar ik probeer in elk geval oprecht de dingen te onderzoeken zonder vooringenomen te zijn. En het is soms heel moeilijk om te verhinderen dat die melancholie zich aan je opdringt, het is tenslotte een soort klimaat.

In alle drie de verhalen zorg je voor een confrontatie, een crisissituatie, in alle drie de verhalen wordt een illusie, een wereld afgebroken, en op het moment dat die wereld kapot is, houdt het op. Dat ziet er toch ook nogal somber uit?

Ja, maar het is niet zo dat mijn personages zich bij voorbaat bij de hopeloosheid van de situatie neerleggen. Ik ben er niet op uit de zwartheid, de hopeloosheid esthetisch te verfraaien en me te koesteren in de misère.

Je hebt Engels gestudeerd. Vind je dat

je bij het schrijven voordeel hebt van zo'n letterkundige opleiding?

Nee, integendeel. Je wordt hyperkritisch. Een goed schrijver is ook altijd een goed kritikus, althans van zijn eigen werk – maar in een creatief proces is kritiek toch heel wat anders dan het soort objectieve evaluatie dat een letterkundige geacht wordt te bedrijven. Rigoreuzer en positiever. Bij het schrijven is kritiek iets onbewusts, een soort censor die je behoedt voor misstappen.

Derde wereld

Je zit hier aan een universiteit. Wat vind je van de letterkunde die aan de universiteiten bedreven wordt?

'Wanneer de roman zou verdwijnen, zou dat betekenen dat de mensen zichzelf niet meer kunnen zien als een deel van een grote nationale, mondiale gemeenschap; de verbrijzeling van de maatschappij.'

Je moet een onderscheid maken tussen neerlandici en mensen die zich bezighouden met moderne vreemde talen. Neerlandici doen vaak uitstekend werk, hebben ook heel duidelijk een functie in dit land. Voor de anglisten, romanisten en germanisten ligt dat moeilijker. Die moeten in hun onderzoeken concurreren met 'native speakers', mensen die een levend contact hebben met hun eigen cultuur. Dat is onbegonnen werk, heel frustrerend. Hun onderzoeksresultaten zijn ook erg pover in vergelijking met die van neerlandici, en zeker in vergelijking met die van hun collega's in Engeland, Frankrijk en Duitsland. Ik vind dat ze zich met andere dingen moeten bezighouden.

Zoals?

Dingen die voor Nederland belangrijk zijn. Vertalen bijvoorbeeld. Die rond de Nijhoff-prijs heeft in ieder geval duidelijk gemaakt dat vertalingen gemaakt worden door goedwillende amateurs. De vrijgestelden aan een universiteit hebben de tijd, de kennis en de faciliteiten om goede literaire vertalingen te maken. Ze hoeven het niet voor het geld te doen. Iets anders waarmee ze zich verdienstelijk zouden kunnen maken is literaire journalistiek, de buitenlandse literatuur toegankelijk maken voor het Nederlandse publiek. Ook dat is iets dat aan oververmoeide broodschrijvers wordt overgelaten en vaak slecht gebeurt. Belangrijk werk. Om zo'n verandering te bewerkstelligen moet een wederzijdse toenadering plaatsvinden; academici moeten van hun katheders klimmen en dag- en weekbladen moeten wat minder wantrouwig staan ten opzichte van de universiteit. – Overigens blijf ik het

bizar vinden dat er voor academici van die schitterende loopbanen zijn weggelegd, terwijl de schrijvers, de leveranciers van de grondstoffen, maar van de hand in de tand moeten leven. Schrijvers zijn de derde wereld van de letterkunde, om maar eens een pathetische vergelijking te maken.

Je plaatst je figuren in een duidelijke maatschappelijke context, je bent onmiskenbaar geïnteresseerd in de relatie literatuur-maatschappij. Hoe zie je jezelf als schrijver in de maatschappij?

Je hoopt dat je schrijven invloed heeft. Je stelt je voor dat je iets subtiels verandert in het bewustzijn van je lezers, dat die lezers een invloedrijke elite

pland. De eerste groeide uit tot *Bouwval*. In *De waarheid* en mevrouw Kazinczy werd de hospita veel sympathieker dan ik had beoogd.

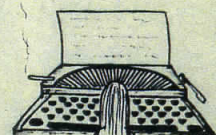
Je hebt laatst in het Cultureel Supplement van het NRC/Handelsblad een nogal felle reactie gegeven op een stuk van Maarten 't Hart over de opkomst van het korte verhaal en het verdwijnen van de roman in Nederland. Daar-in schreef je onder meer: 'Het verdwijnen van de roman is een ramp. Want de roman is het enige literaire genre dat complex genoeg is om het hele lezersbewustzijn te engageren, om een beeld van de werkelijkheid te bieden dat zich kan meten met de hele ervaringswereld van de lezer. In plaats van romans krijgen we nu een laffe stroom korte verhalen. (...) Je vertelt een anekdote van twee bladzijden en om er een punt aan te draaien haal je wat melancholiek je smalle schouders op, of je ensceeneert een ontploffing. De volslagen futiliteit van het bestaan dus. De volslagen futiliteit van het korte verhaal dus.' – Mogen we daaruit concluderen dat je zelf nu aan een roman werkt?

Dat artikel van 't Hart was een erg slap stuk. Hij beweerde dat het epische gedicht vervangen zou zijn door het korte lyrische gedicht en dat de roman nu vervangen wordt door het korte verhaal. Maar van vervanging is geen sprake. Het epische gedicht is verdwenen omdat een mythische, religieuze manier van de werkelijkheid beleven verdwenen is. *Wanneer de roman zou verdwijnen, zou dat betekenen dat de mensen zichzelf niet meer kunnen zien als deel van een grote nationale, mondiale gemeenschap; de verbrijzeling van de maatschappij.* Saul Bellow schrijft over verkrachtingen, straatschenderijen, zakkenrollers en allerlei rottigheid die gebeurt in Chicago en New York; en het zit allemaal tussen de kaften van een boek en als je zo'n boek uithebt, heb je het gevoel dat iemand rottigheid nog geprobeerd heeft om het leven als één geheel te zien. Dat moeten we blijven proberen en de roman is het enige middel dat we daarvoor hebben. Ik werk dus aan een roman. ■

For Burt Beitzon -
Writing for freedom
and disobedience

Gianna Falaci

March 1975

Gianna Falaci